

УДК 337.031

ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА БОЛОЧОК АДИСТЕРДИ КЕСИПКЕ ДАЯРДООНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

*Абдымажитова А.Н. – ЖАМУнун магистранты
Нусупова Р.С. – п.и.к., доцент ЖАМУ*

Аннотация: Макалада жогорку окуу жайларында болочок адистерди кесипке даярдоонун маселелери каралды. Негизги көнүл педагогикалык багыттагы адистерди даярдоочу жождордо мамлекеттик билим берүү стандарттарын эске алган, алардын атайын курстарын, тандалма дисциплиналарды, адистиктерди жана кошумча адистиктер боюнча билимди өзгөртүү, толуктоо, студенттердин муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын эске алуу менен киргизилген окуу пландары экендиги белгиленди. ЖОЖдо окутуу жана тарбиялоо иштеринин максаттары, милдеттери, формалары жөнүндө маалыматтар камтылды. Студенттерди кесипке даярдоодогу алардын өз алдынча ишин уюштуруу, педагогикалык практиканын мааниси, курстук иштерди аткаруу, студенттерди илимий иштерди аткарууга тартуу маселелери каралды.

Түйүндүү сөздөр: Кесипке даярдоо, билим берүү стандарты, позициялык окутуу модели, адаптациялык окутуу системасы, окуу процессин уюштуруу, сессиялар аралык көзөмөл, студенттердин өз алдынча иштери, дифференцирленген мамиле, педагогикалык практика, курстук иштер, студенттерди илимий иштери.

ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВУЗАХ

*Абдымажитова А.Н. – Магистрант ЖАГУ
Нусупова Р.С. – к.п.н., доцент ЖАГУ*

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы подготовки будущих специалистов высшей школы. Было отмечено, что основной упор делается на вводимые в высших учебных заведениях учебные планы, учитывающие государственные образовательные стандарты, изменяющие и дополняющие знания по спецкурсам, элективным дисциплинам, специальностям и дополнительным специальностям с учетом потребностей и интересов обучающихся. Он содержит информацию о целях, задачах и формах учебно-воспитательной работы в высшей школе. Обсуждались вопросы организации их самостоятельной работы при подготовке студентов к профессии, важность педагогической практики, выполнение курсовых работ, вовлечение студентов в научно-исследовательскую работу.

Ключевые слова: Профессиональная подготовка, образовательные стандарты, позиционная модель обучения, адаптивная система обучения, организация учебного процесса, межсессионная контроль, самостоятельная работа студентов, дифференцированный подход, педагогическая практика, курсовая работа, исследования студентов.

QUESTIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN UNIVERSITIES

*Abdymagitova A.N. – Graduates of JASU
Nusupova R.S. – Candidate of pedagogical
science, docent JASU*

Annotation: The article discusses the issues of training future specialists of higher education. It was noted that the main emphasis is on curricula introduced in higher educational institutions that take into account state educational standards, changing and supplementing knowledge in special courses, elective disciplines, specialties and additional specialties, taking

into account the needs and interests of students. ... It contains information about the goals, objectives and forms of teaching and educational work in higher education. The issues of organizing their independent work in preparing students for the profession, the importance of teaching practice, the implementation of term papers, the involvement of students in research work were discussed

Key words: *Professional training, educational standards, positional learning model, adaptive learning system, organization of the educational process, intersessional control, independent work of students, a differentiated approach, teaching practice, course work, student research.*

Азыркы педагогикалык-психологиялык адабияттарда ЖОЖдо студенттерди кесипке даярдоо маселелерин алардын жеке мүмкүнчүлүктөрүнө жана айырмачылыктарына жараша жана башка бир катар факторлорду эске алуу менен даярдоонун ар кандай системаларын сунуштайт. Алардын бардыгын эске ала турган болсок, адисти даярдоодо абдан көп окуу программаларын түзүү талап кылынат. Практикалык жактан мынчалык көп окуу программаларын түзүү мүмкүн эмес, бирок бул ыкманы караган негизги компоненти бар эки же үч вариантты сунуштоого толук мүмкүн.

Бул педагогикалык багыттагы адистерди даярдоочу жождордо мамлекеттик билим берүү стандарттарын эске алган, алардын атайын курстарын, тандалма дисциплиналарды, адистиктерди жана кошумча адистиктер боюнча билимди өзгөртүү, толуктоо, студенттердин муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын эске алуу менен киргизилген жаңы окуу пландарынын негизи болуп саналат.

Стандарттарды ишке ашыруу келечектеги адистерге маанилүү кесиптик сапаттарды, анын ичинде жекече багытталган сапаттарды калыптандырууга мүмкүндүк берет, ансыз жалпы педагогикалык функцияларды аткаруу мүмкүн эмес.

Педагогикалык багыттагы адистерди даярдоочу ЖОЖдо жекелештирилген окутуу жана тарбиялоо иштеринин ар кандай формалары колдонулат. Биринчиден, бул салттуу университеттик иш формалары: - фронталдык (лекциялар, семинарлар); - топтук (практикалык жана лабораториялык иштер); - жекече багытталган (жеке иш, интервью, консультациялар ж.б.).

Бул иштердин аралаш түрлөрү бар – адаптациялык окутуу системасы деп аталган, окутуунун мазмунуна таасир этпейт: окуу убактысынын көбү өз алдынча ишке арналат.

Бул системанын оң жактары төмөнкүлөрдү камтыйт:

- аудиторияда өз алдынча иштөөнүн өлчөмүнүн табигый (негизделген жана жүйөлүү) өсүшү;
- үй тапшырмаларынын өлчөмүнүн азайышы;
- студенттердин жуптук иши (статикалык жана динамикалык жуптар, жуптар аралаш композиция);
- студенттер менен жекече иштөө;
- тармакты пландаштыруу;
- оперативдүү жеке эсепке алуу графиги.

Бул системанын кемчиликтерине окуу программаларынын мазмунун өзгөртпөстөн, ага таасир этпестен, изилденип жаткан материалдын өнүгүү мотивине эмес, конкреттүү тапшырманы аткаруу фактысына көбүрөөк көңүл бурушу кирет.

Мындан тышкары, алар өздөрүнүн жөндөмдүүлүгүнө жана даярдыгына карабастан, бир эле иштин түрлөрүн аткарышат, бул дагы педагогикалык технологиянын көз карашынан алганда толук туура эмес. Көбүнчө аларды ишке ашыруу тартибин студент өзү аныктайт, бул көп учурда материалды өздөштүрүү жана берүү логикасынын бузулушуна алып келет.

Берилген жумуш көлөмүн башкаларга караганда эрте бүтүргөн студент кийинки окуудан бошотулат, бирок бул убакытты тереңирээк, ар түрдүү иш үчүн колдонсо болот. Бул учурда өз алдынча жана өз ара контролдоо предметтик окуу пландарынын мөөнөтүнүн чектелүүлүгүнө жана компакттуулугуна байланыштуу дайыма колдонулушу мүмкүн эмес. Азыркы талапка ылайык тесттердин жардамы менен жекече көндүмдөрдү "үйрөтүүгө" багытталган иштин айрым түрлөрүн гана текшерүүгө мүмкүн болот.

ЖОЖдо болгон кесиптик билим берүүнүн дагы бир варианты – позициялык окутуу модели. Бул окутуу моделин эске алуу менен, мугалимдер студенттерди төмөнкү позициялар боюнча дифференциялашат:

- маалыматтык камсыздоонун талап кылынган минимумунун болушу;
- негизги семантикалык түшүнүктөрдү өздөштүрүү;
- демонстрациялоо жана талкуулоо жөндөмдүүлүгү.

Бул системанын кемчиликтери, ал изилденүүчү материалдын бардык көлөмүн толук камтыбайт, аны ишке ашыруунун шарттарын жана мүмкүнчүлүктөрүн толук эсепке албайт, студенттердин өзгөчө жеке жана жеке сапаттарын камтый албайт ж.б.у.с.[2.73]

Жогорудагы системалар билим берүү процессинде бир эле учурда, ар кандай тегиздикте жана деңгээлде иштейт.

Биздин оюбузча, аудитория менен баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө бир топ убакыт бөлүнгөн педагогикалык багыттагы жогорку окуу жайларында бул системаларды жана моделдерди таза түрүндө колдонуу натыйжалуу ал эми техникалык багыттагы окуу жайларында дайыма эле натыйжа бере бербейт.

Адистерди даярдоонун заманбап концептуалдык мамилелери мазмуну боюнча да, методологиялык жактан да окуу процессин уюштуруунун жаңы принциптерин издөө менен коштолот. Бул изденүү окуу процессин уюштурууда олуттуу өзгөрүүлөрдү талап кылат.

Белгилүү болгондой, азыркы шарттарда билим берүүнүн максаты жалпы маданияттын жогорку деңгээлин калыптандырууга, инсандын билимге болгон муктаждыктарын канааттандырууга, анын өзүн-өзү өнүктүрүүсүнө жана өз тагдырын өзү чечүүсү үчүн шарттарды түзүүгө багытталган. Бул учурда мугалимдин милдети билимдин көлөмүн билдирүү менен гана чектелбейт, анын милдети студенттердин өз алдынча жекече иштөөдөгү аракеттерин, мамилелерин жана багытын билдирүү да кирет. Ошону менен бирге мурда коомдук иштер экинчи даражадагы, жардамчы деп эсептелсе, жаңы шарттарда аларга окуу-тарбия процессинин негизги формалары катары мамиле кылуу зарыл, мында студенттердин чыгармачылык активдүүлүгүнүн жана өз алдынча билим алуусунун көндүмдөрү жана жөндөмдөрү калыптанат.

Ушуга байланыштуу студенттердин окуу иштеринин сапатына сессиялар аралык контролдун мүнөзү жөнүндөгү суроо табигый түрдө туулат. Контролдун мааниси биринчи кезекте студентти тартипке келтирип, анын милдет сезимин, максатка жетүүдөгү туруктуулук жана жоопкерчилик сезимин калыптандырып, тарбиялык иштерди системалуу жүргүзүүгө үйрөтөөрүндө экендиги белгилүү. Бир жагынан контроль студенттердин билим деңгээлин аныктаса, экинчи жагынан окуу процессинин сапатына баа берет.

Жетишилген нерселерди талдоо мугалим менен студенттердин мындан аркы ишмердүүлүгүнө оңдоолорду киргизүүгө мүмкүндүк берет. Ийгиликтерди жана кемчиликтерди, ошондой эле алардын себептерин аныктоо менен педагогикалык системаны тез ыңгайлаштыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга болот.

Студенттердин өз алдынча иштерин уюштурууда көп нерсе бардык жождорго мүнөздүү. Булар төмөнкү иш-чаралар: семинарларга жана лабораториялык-практикалык сабактарга даярданууда рефераттарды, тесттерди, курстук жана дипломдук иштерди, жеке сабактарды, консультацияларды жана сүйлөшүүлөрдү жазуу; курстук жана дипломдук

иштерге кафедралардын алдыңкы окутуучулары жетекчилик кылышат (факультетте тапшырган жана корголгон диссертациялардын жыл сайын өсүүсүн белгилей кетүү керек);

-жетишсиз болсо да окуу-тарбия маселелери, эн татаал темалар боюнча студенттер менен ангемелешүүлөр, консультациялар; студенттерге адабияттардын тизмеси сунушталат, аны өз алдынча талдоо пландаштырылат; кайра экзамен, чегерүү жана ишке орноштуруу маселелерин чечүүдө айрыкча кылдаттык менен студенттердин индивидуалдуулугу эске алынат;

-жеке график боюнча окуган студенттердин (ишке орношкон, оорулуу) сабактарга, консультацияларга баруу, тесттерди жана экзамендерди тапшыруу боюнча жекече багытталган планы бар; студенттин жеке тандоосу кырдаалга жараша анын кошумча адистигин, күндүзгү окуудан сырттан окууга жана тескерисинче өтүүсүн аныктайт;

-бардык предметтер боюнча сессиялар аралык баа берүүнү үзгүлтүксүз жүргүзүү талап кылынат. Ал өнүгүүгө, өз алдынча жана жекече иштөөгө контролдук кылуунун универсалдуу механизми болуп саналат.

Педагогикалык практикадан өтүү программасы студентке жеке мамилени ишке ашырууну да камтыйт - ал жеке план боюнча ишке ашырылат; кредиттик сабактарды даярдоо, эксперименталдык мүнөздөгү жеке тапшырмаларды түзүү үчүн колдонулат;

-студенттердин жекече өзгөчөлүктөрүн деканаттын кызматкерлери, студенттик топтордун насаатчылары, окутуучулар абитуриенттер менен биринчи таанышкандан баштап үйрөнүшү керек.

Сүйлөшүүнүн жыйынтыгында окууга кирген студенттердин инсанынын кесиптик-педагогикалык багытын, алардын даярдыгын, кызыгуусун, ыктарын, ден соолугун, үй-бүлөлүк жана материалдык абалын ж.б. билүүгө болот; насаатчылар сабакка катышуусуна, жүрүшүнө, жатаканадагы жүрүм-турумуна көз салуу; угуучулардын ар кандай иштердеги жеке ийгиликтери белгиленет, алардын кызыкчылыктарынын жана суроо-талаптарынын чөйрөсү эске алынат; дайыма ай сайын иш-аракетти баалоо өзгөчө мааниге ээ;

Кафедраларда бир катар студенттик илимий кружоктор жана проблемалык топтор иштей алат, аларда иштеген студенттер башкаларга караганда илимий студенттик конференцияларда баяндама жасашат, андан кийин курстук жана дипломдук иштерди жазышат;

Жыл сайын факультетте кафедралардын отчеттук жумалыктары өтүшү мүмкүн, анда ар кандай профилдеги окутуучулардын жетишкендиктери көрсөтүлөт, студенттер үчүн көптөгөн иш-чаралар уюштурулат: мисалы, кесиптик сынактар, викториналар, көргөзмөлөр, адабий жана окуу кечелери, автордук концерттер, түрдүү оюндар, конкурстар "Эмне? Кайда? Качан?", "Акыл таймаш", түрдүү спорттук мелдештер.

Адистештирилген окууда жекече иштөө чоң мааниге ээ. Айрым мугалимдер тарабынан студенттердин ББК баалоо да эффективдүү болуп саналат [2.67].

Жекече график боюнча окуган студенттер үчүн сессиялар аралык мезгилде жекече ангемелешүү жүргүзүлүшү мүмкүн, анда алар өз алдынча иши жөнүндө жазуу жүзүндө же оозеки түрдө студенттер отчет беришет. Мындан тышкары, студенттер мугалим менен макулдашып, кээ бир кошумча сабактарга катышууга, белгилүү лабораториялык-практикалык окууларды иштеп чыгууга милдеттүү. Кафедранын окутуучулары студенттердин индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн эске алуусу шарт. Анткени студенттердин мүмкүнчүлүктөрү окууга сунушталган материалдын темпине, мазмунун тереңдигине жана аудитория менен пикир алмашууну уюштурууга таасирин тийгизет, сабакта көйгөйлүү кырдаалдар түзүлөт.

Дифференцияланган тапшырмалар бардык студенттерди бирдей эмес, алардын билимин талап кылынган минимумга чейин «түзөтүүгө» мүмкүндүк берет. Мына ошентип, бул сабактан артта калган студенттердин окуусуна контролдук жүргүзүлөт. Өздөштүрүү ылдамдыгы жогору болгон студенттер үчүн үй тапшырмасы материалды бекемдөө катары

кызмат кылат. Тапшырмалардын ар кандай топтому студент доскада эмне кылаарын күтпөстөн, бардык студенттердин класста иштешин камсыздайт [5].

Окуу дисциплиналарынын методикалык блогунда рефераттарды, курстук иштерди түзүү боюнча атайын тапшырмалар берилген, аларда студенттердин жеке чыгармачылыгы айкын көрүнүп турат. Рефераттар, курстук иштер мугалим тарабынан текшерилип, ондолот, студенттер сунуштарды жана сын-пикирлерди эске алуу менен жыйынтыкташат, ал эми электрондук жабдуулар активдүү колдонулуп, студенттер менен жекече иштөөдө жакшы натыйжаларга жетишет.

Бул жерде иштөөнүн негизги формалары компьютер менен жекече иштөө (студенттердин ар кандай моделдерди тандоосу, жеке иштин варианттары, информатика жана информатика боюнча гана эмес, ошондой эле ар кандай ыкмалар боюнча программаларды жана тапшырмаларды даярдоо), аныктоо жана программаларды жана тапшырмаларды түзүү үчүн материалдын мазмунунда бар артыкчылыктарды тандоо же предметтин конкреттүү темаларын изилдөө, жеке чыгармачылык (варианттуулук, дизайн, композиция), ар бир студент үчүн иш-аракеттин ыкмаларын жана ыкмаларын тандоо кирет. Окуу процессинде студенттердин индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн жана кесиптик каалоолорун эске алуу менен дифференцияланган мамиле үзгүлтүксүз ишке ашырылат: алар ар бир тапшырманы жекече же жупташып иштешет, жөндөмдүү же бүтүргөн студенттер үчүн чыгармачылык пландын тапшырмалары болушу керек [3].

Жеке тапшырмалардын көбү алдыңкы студенттерге багытталган. Аларга илимий булактар боюнча билдирүүлөр кирет, мисалы, изилденип жаткан маселенин айрым бөлүмдөрү, же окула турган атайын курста студенттин өз алдынча изилдөөсү.

Мугалим сунуш кылган план боюнча альтернативдик окуу китептеринин мазмунуна жекече талдоо жүргүзүү эффективдүү. Студенттер борбордук илимий-методикалык журналдардын макалаларына аннотация беришет. Сочинениелердин жана башка чыгармачылык иштердин материалдарынын негизинде болочок адис-мугалимдер мектептердеги методикалык бирикмелерде доклад жасашат.

Педагогикалык багыттагы адистерди даярдоочу ЖОЖдун ар түрдүү кафедралары студенттер менен иштөөдө дифференциацияланган ыкмаларды - жеке жана топтук сабактардын деңгээлине жараша ар кандай татаалдыктагы, программалардын жана окуу материалдарынын өзгөрмөлүүлүгүндөгү тапшырмаларды активдүү колдоно алышат. Студенттерди жеке сапаттары, мүмкүнчүлүктөрү, медициналык көрсөткүчтөрү боюнча атайын топторго бөлүштүрүү (мисалы, дене тарбия сабагында) жагы эске алынат.

Окууга, илимий ишке кызыккан же окууда кыйынчылыктарга дуушар болгон студенттердин жөндөмүн өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Факультативдердин жана ийримдердин ишин уюштуруу студенттерге маалыматтык материалдардын өлчөмү боюнча багыттоого, кесипти, тандап алган адистикти туура тандоого ынанууга, конкреттүү иштерде өз мүмкүнчүлүктөрүн сынап көрүүгө, жөндөмдүүлүктөрүн толук көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

Профессионалдык окутуунун активдүү формаларынын бири студенттерди теориялык курстарды практикалык иштер менен айкалыштырып өз алдынча окууга которуу (өзгөчө жогорку курстарда), ар бир талапкер кафедрада кеңири талкууланат.

Мамлекеттик экзаменде тапшыра турган бөлүмдөрдүн бири сынактын суроолорунун тизмесине киргизилген белгилүү бир тема боюнча жекече даярдалган суроону алмаштыра алат. Мындан тышкары, мамлекеттик экзамендердин бири квалификациялык жумушту коргоо менен алмаштырылышы мүмкүн.

Теориялык жана методикалык жактан ар кандай даярдыгы бар студенттер өзгөчө эске алынат: мындай студенттер үчүн (мисалы, колледждин 1-баскычын аяктагандан кийин келгендер) биздин талаптардын деңгээлине чейин кошумча «түздөө» курстары бар. Бул курстар аркылуу колледжде окулбай калган дисциплинаны кошумча окуп, сынак

тапшыруу). Жогорку окуу жайларынын кафедраларынын окутуучуларынын студенттер менен жекече иш жүргүзүүнү уюштуруудагы ишинин негизги багыттары мына ушунда.

Жумуштун келечегин аныктоо жана анын ийгиликтүү иштөөсү үчүн сунуштарды иштеп чыгуу үчүн психологиялык кызматты түзүү зарыл. Кафедралар, деканат, факультеттин окуу-методикалык комиссиясы студенттердин жеке иштеринин жүрүшүнө үзгүлтүксүз көзөмөл жүргүзүп, аны оңдоп, такай көзөмөлгө алып туруулары керек.

Факультетте керектүү техникалык окуу куралдарынын, окуу залынын, адабияттардын, жетиштүү сандагы адистештирилген окуу кабинеттеринин жетишсиздиги келечектеги мугалимдин адекваттуу профессионалдык позициясын калыптандырууда сабаттуу болгон жалпы массалык инсандын келечегин кийинкиге калтырууда.

Жогоруда айтылгандардын негизинде жогорку окуу жайларында кесиптик билим берүү маселесинин абалын изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча төмөнкүдөй жыйынтык чыгарсак болот: - кесиптик даярдоо процесси - педагогикалык чөйрөдөгү болочок адистердин индивидуалдуулугун эске алуу менен иштин мазмунун, ыкмаларын жана формаларын тандоо; - кесиптик даярдоо процесси - жалпы билим берүү системасынын болочок мугалимдер менен иштөөнүн интегралдык системасын куруу милдети.

- жождо болочок адистерди кесиптик даярдоонун максаты ар бир студентке анын жөндөмдүүлүктөрүн, ыктарын максималдуу өнүктүрүү, таанып билүү керектөөлөрүн жана кызыкчылыктарын канааттандыруу үчүн шарттарды түзүү болуп саналат [1]. Мунун негизги ресурсу билим берүүнүн негизги мазмунун студенттердин өздөштүрүүсү экендигин белгилөөгө болот.

Ошентип, келечектеги адистерди даярдоо, студенттердин мүмкүнчүлүктөрүн, жөндөмдүүлүктөрүн, чыгармачылык потенциалын өнүктүрүүгө, муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын ишке ашырууга, б.а. студенттердин профессионалдык өнүгүшү интенсивдүү болушу үчүн зарыл болгон билим берүү чөйрөсүн түзүү болуп саналат [2].

Мындай чөйрөнү психологиялык-педагогикалык циклдин предметтер кабинетинде, класстан тышкары иш-чараларда: конкурстарда, викториналарда, олимпиадаларда түзүү өзгөчө маанилүү.

- профессионал мугалимди эффективдүү даярдоонун эң маанилүү шарты анын индивидуалдык мүмкүнчүлүктөрүнүн жана умтулууларынын алкагында анын таанып-билүү активдүүлүгүн, чыгармачылыгын, талантын, чыгармачылык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү экендигин эске алуу зарыл.

ЖОЖдогу интегралдык билим берүү процессинин анализи окулган предметтердин маанилүүлүгүн баалоо үчүн критерийлердин эки түрүн бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет: - инсанга багытталган; - кесиптик жактан багытталган.

Студенттерге педагогика жана психологияны окутуунун реалдуу процессинде инсандык жана кесиптик маани дайыма эле дал келе бербейт. Келечектеги практикалык педагогикалык ишмердикте профессионалдык мааниге ээ боло турган нерсе азыркы кесиптик билим берүү кырдаалында дайыма эле ишке аша бербейт, ал эми студенттер үчүн жеке мааниге ээ болгон нерсе дайыма эле кесиптик билим берүүнүн актуалдуу милдеттери менен байланышта боло бербейт деп айтууга болот.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Бекбоев, И.Б. Инсанга багыттап окутуу педагогиканын теориялык жана практикалык негиздери. – Б., 2004. – 384 б.
2. Кузьмина, Н.В. Формирование педагогического мастерства. Л., 2001. - б. 73
3. Нусупова, Р.С. Анализ состояние теории подготовки будущих педагогов к воспитанию толерантности у школьников [Текст] / Р.С. Нусупова // Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана.- 2013. - №1.- С. 269- 272.
4. Пищулин, В.Г. Модель выпускника университета // Педагогика, 2002. – №9. – С. 22-27.

5. Реан, А. А. Педагогические особенности взаимодействия педагога и студента [Текст] /А.А.Реан // Вопросы психологии, 1983. № 5. - С. 58-61.